

- D%D0%B0%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2_%D0%9C%D0%A1.pdf.
14. Тюрина Н. Т. Ноосферный человек – ноосферное образование – ноосферная цивилизация [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lg.tcvin.snu.edu.ua/ru/gndl-lduhovni-osnovi-ljudinir/noosfernoe-mirovozzrenie--znak-novoj-jery/345-noosfernyj-chelovek-noosfernoe-obrazovanie-noosfernaja-civilizacija>.
 15. Чухно А. А. Соотношение индустриального и постиндустриального типов развития: проблемы теории и практики // Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. д. э. н., проф. Л. Г. Мельника. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. – С. 88-120.
 16. Яковец Ю. В., Абрамова В. Л. Анализ факторов научно-технологического развития в контексте цивилизационных циклов. Под редакцией Ю. В. Яковца, В. Л. Абрамова. – М.: МИСК, 2012. – 456 с.

Сташкевич О. А. Интеллектуальное общество: философская рефлексия.

Рассмотрено и проанализировано информационное общество. Выделены особенности общества знаний. Раскрыты основные характеристики интеллектуального общества. Освещена философская рефлексия самосознания человека.

Ключевые слова: информация, знания, интеллект, рефлексия, самосознание человека, интеллектуальная цивилизация.

Stashkevich O. O. Intellectual society: philosophical reflection.

Reviewed and analyzed the information society. The features of a knowledge society. Reveals the main characteristics of the intellectual community. Highlights the philosophical reflection of human consciousness.

Keywords: information, knowledge, intelligence, reflection, self-awareness, intellectual civilization.

Левада С. В.

**СИНЕРГЕТИЧНИЙ ДИСКУРС ПОДІЄВИХ
СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ**

Стаття присвячена дослідженню синергетичного дискурсу подієвих сценаріїв розвитку. Розглядається дискурс самоорганізації за умов стійкості та нестійкості соціальної системи. Обґрунтовано п'ять основних подієвих сценаріїв розвитку. Окреслено ключові подієві детермінанти розвитку.

Ключові слова: соціальна подія, дискурс, сценарій, розвиток, стійкість, нестійкість, атрактор, фрактал, управління, самоорганізація, синергетика, детермінанти.

Дослідження питань, пов'язаних з розвитком, його детермінантами і можливостями оптимізації обумовлені нагальними практичними потребами, динамічними змінами у суспільстві, що спричинені процесами трансформації та глобалізації. Особливо гостро актуалізують потребу у соціально-філософському осмисленні феномена соціальної події суспільні потреби України у розвитку суб'єктності у світовому просторі як формування спрямованості діяльності держави та громадянського суспільства на соціальні події розвитку, для чого необхідне опрацювання відповідного теоретичного підґрунтя.

Проблематику соціального розвитку досліджено у працях В. Андрущенка в концепції організованого суспільства, В. Беха у вивченні механізмів саморозгортання суспільних процесів, В. Воловика у визначенні змісту поняття «соціальний розвиток», В. Воронкової у синергетичній парадигмі управління, О. Князєвої та С. Курдюмова у синергетичних дослідженнях самоорганізації складних систем, Н. Крохмаль у вивченні саморегуляції соціальних систем, В. Лепського у дослідженні суб'єктів розвитку та управління, М. Лепського у дослідженні соціальної перспективи, М. Михальченка у вивченні цивілізаційних шляхів розвитку України, А. Назаретяна у теоріях розвитку суспільства та загальної теорії еволюції, С. Переслегіна у геополітичних дослідженнях та ін. Тому постає наукова проблема визначення синергетичного дискурсу подієвих сценаріїв розвитку.

Саме тому мета статті полягає у вивченні синергетичного дискурсу подієвих сценаріїв розвитку. Реалізація поставленої мети потребує вирішення низки завдань: дослідити дискурси розвитку за умов стійкості та нестійкості соціальної системи; обґрунтувати подієві сценарії розвитку; визначити ключові аспекти дослідження подієвих детермінант розвитку.

Відповідно до першої задачі, розглянемо місце соціальної події за основними дискурсами розвитку, серед яких виділяємо кібернетичний для умовних систем закритого типу та дискурс самоорганізації для складних, нерівноважних, відкритих соціальних систем.

Кібернетичний дискурс, в основі якого розгляд закритої системи, приклади якої становлять у сучасному світі поодинокі випадки, не становить значного інтересу у контексті нашого дослідження, отже,

перейдемо до вивчення дискурсу самоорганізації за умов стійкості та нестійкості.

Спробуємо зафіксувати та описати процеси, за яких соціальна подія відбувається в умовах стійкості. На етапі завершення, коли подія вже сталася, має місце завершення процесу формування її образу. При цьому у кожного із суб'єктів конкретної соціальної події формуються не лише ідентичні, а дещо або й абсолютно різні образи, відповідно до тієї ролі, яку вони відігравали при її перебігу. Це завжди буде «живий» образ соціальної події.

Наступним після сприйняття є формування уявлення стосовно соціальної події. Уявлення може суттєво різнитися від сприйнятого образу, який проходить через своєрідну систему фільтрів, серед яких: установки, цінності, норми, знання, віра. Уявлення про соціальну подію є продуктом процесу розуміння. Не завжди, проте можливим є також і образ діяльності, сформований суб'єктом у процесі осмислення уявлення щодо образу соціальної події та втілюваний надалі у діяльності. Образи діяльності доцільно проілюструвати через поняття когнітивної складності, що включає оперування великими інформаційними блоками завдяки актуалізованому образу акумульованого досвіду, яку А. Назаретян пояснює на прикладі гри в шахи між досвідченим гросмейстером та розрядником [1, 138].

Отже, одна соціальна подія в результаті процесів сприйняття, розуміння та осмислення стає основою для формування іншої події за схемою: соціальна подія – «живий» образ сприйняття – уявлення – образ діяльності – нова соціальна подія. Розглянемо процеси соціальних подій за окресленими етапами, що зображують не лише структуру, але й профіль динаміки досліджуваного феномена за умов стійкості соціальної системи.

На етапі від образу сприйняття до уявлення відбуваються такі процеси: *процеси освоєння* пов'язані з включенням суб'єктів до контексту соціальної події; *процеси переживання* безпосередньо впливають на формування живого образу події її учасників, організаторів, спостерігачів або й дослідників; *процеси ідентифікації-диференціації* у події пов'язані з суб'єктами; *процеси самовизначення* у події стосуються соціальних подій, у яких змінюється та здобуває нову якість суб'єкт діяльності (наприклад, вчинок як особистісна подія, як перехід на новий якісний рівень).

На етапі від уявлення до образу діяльності: *процеси конструювання подій* на прикладі теорії соціальних подій О. Філіпова [2]; *процеси ритуалізації*, коли внаслідок повторюваності соціальні події набувають стійкого характеру та перетворюються на певні

ритуали, свята; *процеси карнавалізації* як спотворена форма функціонування соціальних подій відірваних від свого змісту; *процеси віртуалізації* подій; *процеси сценарування* подій пов'язані з виділенням ключових соціальних подій, настання яких очікується, планується, передбачається (сценарування має місце як у контексті дослідження індивідуального життєвого шляху особистості, так і соціального розвитку всього суспільства).

Розглянута нами схема є ідеалізованим теоретичним конструктом, коригуванню та визначенню реальної специфіки якого слугуватиме наступний етап характеристики дискурсу самоорганізації для нестійкого стану. Отже, акцентуємо увагу на вивченні дискурсу самоорганізації відповідно до специфіки ключових категорій синергетики, серед яких: атрактори, фрактали, самоорганізація, проаналізуємо їх місце у подієвих сценаріях розвитку.

Поняття «атрактора» на думку О. Князевої та С. Курдюмова виявляється в наступному: «атрактори еволюції відкритих нелінійних середовищ показують, куди еволюціонують процеси», зауважуючи, що «під «атрактором» у синергетиці розуміють відносно стійкий стан системи, який ніби притягує до себе всю множину «траекторій» системи, які визначаються різними початковими умовами» [3, 81-82]. Зауважимо, що про відносно стійкий стан системи саме у контексті вивчення атракторів йдеться не завжди. Виділяють також дивні атрактори, що характеризуються хаотичною динамікою. Таким чином, можемо говорити про наявність атракторів, що обумовлюють фактор настання соціальних подій певного гатунку через самоорганізаційні процеси соціальної системи, виконуючи роль свого роду цілеспрямовуючого контуру у сторону нормалізації та зростання або, навпаки, занепаду чи стагнації.

Фракталами у синергетиці загалом «називають такі об'єкти, які мають властивість самоподібності», тобто «масштабну інваріантність», таким чином, що «малий фрагмент структури такого об'єкта подібний до іншого, більш великого фрагменту або навіть структури в цілому» [3, 84-85]. Фрактали соціальної події є свого роду патернами, що можуть транслюватися на різних рівнях у межах однієї соціальної системи або від однієї соціальної системи до іншої. Таким чином, вважаємо, що аналогічно за типовою для певної соціальної системи соціальною подією потенційно можливо характеризувати перспективні шляхи її соціального розвитку.

Загалом звертаючись до осмислення самоорганізації, вона «розуміється як здатність системи самостійно підтримувати, відтворювати чи вдосконалювати рівень своєї організації при зміні

зовнішніх і внутрішніх умов її існування, діяльності з урахуванням минулого досвіду, спрямованої на збереження її цілісності, підвищення стійкості, забезпечення нормального функціонування або розвитку» [4, 33]. Отже, соціальні події самоорганізації будуть характерними для нормалізації стану соціальної системи та його розвитку.

Поняття самоорганізація, як правило, тісно корелює з поняттям управління. Аналізуючи парадигму сучасного соціального управління, В. Воронкова відзначає, що «соціальне управління набуває характеру співуправління; управління надскладними системами являє собою лише вплив на їх власний механізм саморегуляції і самоуправління з метою його оптимізації» [5, 30]. Значить, соціальні події управління та самоорганізації варто також розглядати у їх взаємозв'язку, а також вивчати кореляцію елементів управління і самоорганізації у самій соціальній події.

Не менш вагомим є співвідношення самоорганізації та саморегуляції. При чому, як визначає Н. Крохмаль «формою саморегуляції соціального процесу є внутрішня організація впорядкованої взаємодії людей у певних просторово-часових вимірах, що функціонує на основі інформаційних процесів, тобто формує взаємодію двох підсистем – регулюючої та регульованої» [6].

Цікаву модель співвідношення наведено колективом авторів на чолі з В. Бехом: «вихідним поняттям є термін «самоорганізація», у свою чергу «саморегуляція виступає функцією складних динамічних відкритих систем, яка забезпечує упорядкування самоорганізаційних можливостей системи у часі та просторі», і врешті «управління є однією з форм саморегуляції, що притаманна лише соціальним системам, забезпечує функцію саморегуляції на основі двох підсистем: тієї, що управляє, і тієї, якою управляють» [4, 33]. До того ж не менш важливим є зауваження, що «специфічною рисою саморегуляції соціальних систем є те, що в них можливі різні комбінації організаційного та самоорганізаційного начал» [4, 54].

За зауваженням В. Воронкової «процес соціальної самоорганізації підтримується креативною сутністю людини», в свою чергу «креативність розкриває безмежні можливості людини у своєму життєоблаштуванні, супроводжується перетворенням індивідуального і кооперативного способу діяльності; стимулювання розвитку новаторських потенцій і здібностей людини, які в практичній діяльності породжують емерджентні події» [5, 32]. Отже, процеси самоорганізації неодмінно пов'язані з настанням соціальних подій,

характеристика емерджентності яких постає зі складності феномена як цілісності.

Як відзначає М. Лепський, «сценарування в житті людини спрямоване на підготовку і здійснення суб'єктноорієнтованої події у суб'єкт-суб'єктних відносинах, в яких у суб'єкта, що діє і пізнає, є можливість вплинути або організувати об'єктне, що відбувається. Сценарні події, у свою чергу, визначають ставлення учасника до організаторів і того, що відбувається, формують емотивне враження, когнітивне сприйняття і конативні дії учасників» [7, 504]. Відповідно до розглянутих дискурсів та характеристик, виділяємо п'ять подієвих сценаріїв, що являють собою повнорежимну динамічну модель, яка відображає реальні процеси соціального розвитку суспільства, а саме:

1) *нестійкий прогрес* (характеризується станом нестійкості, вектор спрямований до прогресивного розвитку, проте прогрес ще не є стійким станом соціальної системи, переважають процеси динаміки, високий рівень насиченості соціальними подіями);

2) *нестійкий регрес* (характеризується станом нестійкості, вектор спрямований до деградації соціальної системи, проте це ще не стійкий стан, а тенденція розвитку, переважають процеси динаміки; зокрема, ситуація у багатьох постсоціалістичних країнах, високий рівень насиченості соціальними подіями);

3) *нормалізація стійкості/нестійкості* (характеризується збереженням нестійкості як урівноваженого стану соціальної системи, відсутні яскраво виражені прогресивні або регресивні вектори, баланс процесів інерції та динаміки; прикладом слугує поняття сталої нерівного за А. Назаретяном, яку дослідник визначає як «характерне відношення між високоорганізованою системою і середовищем, тобто зовнішня нерівновага. Вона (стійка зовнішня нерівновага) забезпечується високим рівнем внутрішньої різноманітності і динамічним балансом («рівновагою») внутрішньосистемних факторів. Зі свого боку, внутрішнє розмаїття в складній ієрархічно організованій системі – не настільки однозначна характеристика, як здається на перший погляд. Тут доречно повторити, що, відповідно до закону Є. Седова, зростання різноманітності на верхньому рівні організації обов'язково супроводжується уніфікацією на попередніх рівнях і, навпаки, зростання різноманітності на нижчих рівнях руйнує систему» [1, 135]);

4) *стійкий прогрес* (характеризується зміною нестійкості прогресивного вектору розвитку та стабілізацією цього стану в умовах стійкості соціальної системи вже на якісно новому у порівнянні з попереднім рівнем, переважають процеси інерції; прикладом слугують

країни Західної Європи, збалансований рівень насиченості соціальними подіями);

5) *стійка деградація* (характеризується зміною нестійкості регресивного вектору та стабілізацією стану деградації в умовах стійкості соціальної системи вже із втратою якості, притаманної соціальній системі на попередньому рівні, переважають процеси інерції, збалансований рівень насиченості соціальними подіями, можливо навіть недостатній; прикладами є архаїзація, як один з її проявів – перехід до піратства у Сомалі без намагань відновити колишній рівень організації суспільства або перейти на новий більш високий). Такий режим стагнації відповідає песимістичному твердженню першого заступника директора Національного інституту стратегічних досліджень України Я. Жаліло: «практика зайвий раз підтвердила народну прикмету: досягнення «дна» свідчить про закінчення падіння, а не про початок наступного підйому» [8].

В. Бех, вивчаючи поняття «соціального організму», застосовує у якості дослідницьких засобів «такі суто спеціальні терміни як гомеостаз, гомеорез і гомеоклаз» [9]. За посиланням на Г. Югая, наводяться ознаки їх відмінності, а саме: «гомеорез характеризується, по-перше, більш динамічним, функціональним характером; якщо гомеостаз це збереження за такого стану рівноваги шляхом авторегуляції, то гомеорез – автономізований процес новоутворення або самоорганізації, тобто зміна стану навіть і гомеостазу, на основі чого досягаються не тільки новоутворення, але й стабілізація форм (І.Шмальгаузен). По-друге, якщо при гомеостазі зберігаються в певних межах окремі змінні, то при гомеорезі змінюються і зберігаються всі інші змінні системи шляхом їхніх динамічних перетворень (новоутворення). На відміну від гомеостазу, який не викликає появу новоутворень, гомеорез веде до таких. По-третє, гомеорез означає зміни на всьому протязі процесу розвитку системи, спрямовані на досягнення кінцевого результату» [10, 137-138].

Якщо гомеостаз і гомеорез тісно взаємопов'язані у процесах становлення соціальних організмів та стосуються процесів саморегулювання та самоорганізації, то прикладами гомеоклазу, як зазначає В. Бех, є «зниклі цивілізації, розпад СРСР, Югославії і інших соціальних організмів» [9], а отже, гомеоклаз є режимом наростаючої дестабілізації соціального організму, що врешті призводить до завершення його життєдіяльності.

На цьому підґрунті дослідник виділяє режими функціонування для соціального організму, серед яких: «режим самозбереження,

тупикий і режим саморозвитку» [9], яким відповідають режими гомеостаз, гомеоклаз та гомеорез.

Простежимо домінацію відповідних режимів за основними сценаріями розвитку. Сценарії нормалізації стійкості/нестійкості та стійкого прогресивного розвитку пов'язані здебільшого з процесами гомеостазу як збереженням стану рівноваги завдяки авторегуляції системи. Нестійкий прогрес та нестійка деградація, як сценарії, що характеризуються найбільш бурхливими фазовими переходами, відбуваються в умовах гомеорезу, із властивими йому динамічними перетвореннями і новоутвореннями. Стійка деградація врешті призводить до гомеоклазу соціальної системи та новий якісний стрибок появи на місці віджилого нового соціального організму.

Крім специфіки протікання зазначених процесів, необхідно враховувати, що будь-який з визначених подієвих сценаріїв може відбуватися не лише як єдиний вектор на усіх рівнях соціального організму. Можливі варіації рівневої, фрагментарної або цілісної реалізації відповідного сценарію. Скажімо, за тоталітарного режиму на макрорівні, тобто рівні держави, домінує сценарій стійкого прогресу, але на мезорівні можливим є сценарій стійкої деградації через тиск з боку держави. Іншим прикладом, слугують програми розвитку, що також не являють собою цілісної моделі та орієнтовані лише на певні рівні. Так, програми сталого розвитку спрямовані на підтримку мезо- (програми підтримки громад, суспільних об'єднань) та мікро- (захист прав людини, вирішення питань екологічної безпеки задля майбутніх поколінь) рівнів, в той час, коли макрорівень, представлений державою як масштабним суб'єктом ігнорується, внаслідок тенденції формування глобальних суб'єктів на мета рівні, що не зацікавлені у наявності сильних цілісних масштабних суб'єктів на рівні окремої країни.

Проаналізувавши дискурси та подієві сценарії розвитку за умов стійкості та нестійкості соціальної системи, з'ясуємо ключові подієві детермінанти розвитку.

Відповідно до того, що соціальний розвиток розглядається нами не лише за умов стійкості, але й нестійкості, акцентуємо увагу на контексті розуміння соціальної події як детермінанти соціального розвитку в нашому дисертаційному дослідженні. Зважаючи на стохастичність, нелінійність та ширший, ніж в умовах стійкої системи, інтервал можливих варіантів та сценаріїв для кожного суб'єкта соціальної події, передбачається відхід від розуміння жорсткої детермінації, а радше імовірнісної детермінації. Відповідно соціальна подія досліджується нами саме як імовірнісна детермінанта

соціального розвитку. Відповідно, досліджувані події детермінанти соціального розвитку співвідноситимуться з характеристиками нелінійності, серед яких: відкритість і варіативність.

Зважаючи на той факт, що «нелінійний світ за своєю природою такий, що в ньому зростає ймовірність здійснення малоймовірних подій» [3, 9], в умовах нестабільності процеси організації поступаються за силою впливу процесам самоорганізації, внаслідок чого можливе посилення впливу суб'єктної складової соціальної події. Це в свою чергу виражається у тому, що «потенціал цілісності, якій притаманна суб'єктність, буде виявлятися зовні у великій різноманітності дій» [11, 103], що ускладнює спостереження за такою цілісністю.

Така позиція знаходить підтвердження і у дослідженнях інших авторів. Як зазначає А. Назаретян «унікальність нинішньої епохи в тому, що глобальне самознищення цивілізації можливо, по-перше, за дуже короткий час і, по-друге, в результаті обмеженого числа індивідуальних дій» [1, 144]. Звідси, не лише в контексті загальної деструкції, але і у глобальному саморозвитку цивілізації має місце значний вплив індивідуальних дій окремих суб'єктів. Важливе значення здобуває поява суб'єктів соціального розвитку масштабного рівня.

Вказуючи на абстрактність використання базових у синергетиці понять порядок і хаос, Г. Васильєв та В. Келасьєв використовують поняття міри організації цілісності [11, 120], що також корелює з нашими дослідженнями соціальної події як просторово-часової цілісності у соціальному розвитку.

«Механістичні, абстрактні (спрошені) концепції прогресу поступаються місцем тим концепціям, які мають погодженість простору-часу та об'єктивного-суб'єктивного» [12, 77], в контексті таких концепцій і спрямовано наш вектор дослідження соціальної події як просторово-часової цілісності.

Підтвердження важливості узгодження часових характеристик соціальної події знаходимо також у праці В. Буданова, який відповідаючи на запитання у чому відмінність природного від штучного, живого від неживого, людини від всіх інших, стверджує, що це «ставлення до часу, те, як система освоює час». Дослідник підтверджує свою позицію доводами одного із засновників теорії ноосфери А. Кажибьски, який охарактеризував основне еволюційне призначення різних форм життя наступним чином: «рослини освоюють енергію (наприклад, фотосинтез). Тварини освоюють простір (пошук їжі, розділ територій тощо). Людина освоює час, як

істота соціальна, вона пов'язує його в культурі і успадковує свій досвід нащадкам» [13, 41].

Керуючись методологією дослідження системно-синергетичного підходу, Р. Зекріст висуває «принципово нову концепцію кризового сучасного розвитку, в якості основного ресурсу управління суспільством розглядається час, темп розвитку» [14, 81]. Отже, з огляду на вивчення суб'єктності як фактора самоорганізації для умов нестійкості соціальної системи, суб'єкт діяльності розглядається нами як центр узгодження ритмів у соціальній події.

«Утрата цілісного погляду на світ – ледь не найбільша втрата, що призвела до глобальної кризи нашої цивілізації на рубежі тисячоліть» [13, 38]. Отже, саме цілісність соціальної події протистойть фрагментарності та детермінує розвиток, на противагу до контривенту як розриву, руйнування цілісності взаємозв'язків соціальних суб'єктів, результатом чого є соціальна субадитивність як втрата певної якості.

За М. Лепським абстрактна лінійність «руйнується конкретністю розвитку, яка відображається у подіях якісних змін, залишивши поза сумнівів лише спрямованість, як «вузлову лінію мір» (за Г. Гегелем) цілісності та гармонізації людства, суспільства, спільнот та людини» [12, 78]. Соціальні події детермінують соціальний розвиток, виступаючи якісними змінами, що у відповідній кількості або на необхідному рівні сприяють фазовому переходу.

Отже, подієві детермінанти розвитку насамперед виявляються у суб'єктності, цілісності, узгодженості просторово-часових характеристик.

Таким чином, шляхом дослідження синергетичного дискурсу подієвих сценаріїв розвитку, охарактеризовано дискурс самоорганізації за умов стійкого та нестійкого стану соціальної системи. Досліджено схематичне функціонування соціальної події за умов стійкості у якості ідеалізованого теоретичного конструкту через послідовність: соціальна подія – «живий» образ сприйняття – уявлення – образ діяльності – нова соціальна подія. Проаналізовано профіль динаміки за виділеними процесами на етапі від образу сприйняття до уявлення та на етапі від уявлення до образу діяльності.

Вивчення дискурсу самоорганізації для нестійкого стану соціальної системи сприяє коригуванню і визначенню реальної специфіки розглянутої схеми функціонування соціальної події. Встановлено, що атрактори та дивні атрактори виконують роль цілеспрямовуючого контуру для соціальних подій певного гатунку через самоорганізаційні процеси соціальної системи. Фрактали

виступають патернами для появи соціальних подій на інших рівнях або у іншій системі.

Досліджено п'ять подієвих сценаріїв, що являють собою повнорежимну динамічну модель соціального розвитку суспільства за умов стійкості та нестійкості соціальної системи, яка відображає реальні процеси соціального розвитку: нестійкий прогрес, нестійкий регрес, нормалізація стійкості/ нестійкості, стійкий прогрес, стійка деградація, що характеризуються атракторами виживання, зростання або стагнації та дивними атракторами зростання або занепаду, спрямованістю векторів розвитку, переважанням процесів інерції або динаміки і різною подієвою насиченістю.

Визначено домінацію режимів гомеостазу як збереження стану рівноваги завдяки авторегуляції системи (нормалізація стійкості/ нестійкості, стійкий прогрес), гомеорезу як бурхливих фазових переходів з динамічними перетвореннями і новоутвореннями (нестійкий прогрес, нестійкий регрес) та гомеоклазу як руйнування соціальної системи та появи на місці віджилого нового соціального організму (стійкий регрес). Можливі варіанти подієвих сценаріїв розвитку представлені у вигляді рівневої, фрагментарної або цілісної реалізації відповідного сценарію. Врешті визначено подієві детермінанти розвитку, що виявляється у суб'єктності розвитку, у цілісності та узгодженості просторово-часових характеристик.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку дослідження пов'язані з вивченням соціальної події у детермінації оптимального соціального розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Назаретян А. П. Синергетика, когнитивная психология и гипотеза техно-гуманитарного баланса // ОНС. – 1999. – № 4. – С. 135-145.
2. Филиппов А. Ф. Конструирование прошлого в процессе коммуникации: теоретическая логика социологического подхода. Препринт WP6/ 2004/05. – М. : ГУ ВШЭ, 2004. – 56 с.
3. Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры. – СПб. : Алетей, 2002. – 414 с.
4. Саморегуляція соціального організму країни : монографія / за науковою ред. В. П. Бега ; Мін-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 652 с.
5. Воронкова В. Г. Синергетична методологія аналізу соціального управління // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2009. – Вип. 36. – С. 26-46.

6. Крохмаль Н. Историчні форми саморегуляції соціального процесу. – Запоріжжя: «Просвіта», 2004. – 144 с. – Режим доступу: http://www.npu.edu.ua/le-book/book/html/D/ispu_ksue_Krohmal/10.html.
7. Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів: навчальний посібник / за заг. ред. М. А. Лепського. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – 602 с.
8. Жалило Я. Кризис пройден. Что дальше? [Электронный ресурс] // Профиль. – №17 (135), 24.04.2010. – Режим доступа: http://www.profil-ua.com/index.phtml?action=view&art_id=1934
9. Бех В. П. Соціальний організм: філософсько-методологічний аналіз: Дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 [Електроний ресурс]. / Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 1999. – 375 с. – Режим доступа: http://www.npu.edu.ua/le-book/book/html/D/ispu_ksue_Beh_Organizm.
10. Югай Г. А. Общая теория жизни. – М.: Мысль, 1985. – 256 с.
11. Васильев Г. Н., Келасьев В. Н. Самоорганизация целостности: психо- и социогенез. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – 204 с.
12. Лепський М. Методологічні виклики визначення поняття «соціальний розвиток» // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 2013. – Випуск 31. – С. 73-79.
13. Буданов В. Когнитивная психология или когнитивная физика. О величии и тщетности языка событий / Событие и смысл (Синергетический опыт языка). – М., 1999. – 279 с.
14. Зекрист Р. И. Детерминированный хаос – параметр порядка культуры будущего (бивалентность кризиса) // Вестник Московского университета. Сер. 7. Философия. – 2011. – № 4. – С. 81-88.

Левада С. В. Синергетический дискурс событийных сценариев развития.

Статья посвящена исследованию синергетического дискурса событийных сценариев развития. Рассматривается дискурс самоорганизации в условиях устойчивости и неустойчивости социальной системы. Обоснованы пять основных событийных сценариев развития. Определены ключевые событийные детерминанты развития.

Ключевые слова: социальное событие, дискурс, сценарий, развитие, устойчивость, неустойчивость, аттрактор, фрактал, управление, самоорганизация, синергетика, детерминанты.

Levada S. V. Synergistic discourse of event-scenarios of development.

The article is devoted to research the synergistic discourse of event-scenarios of development. The author considers the discourse of self-organization under conditions of stability and instability. It is proved five event-

scenarios of development. The author outlines the key event's determinants of development.

Keywords: social event, discourse, scenario, development, stability, instability, attractor, fractal, control, self-organization, synergetics, determinants.

Москалик Г. Ф.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ

Централізоване управління національними інформаційними ресурсами розвинених країн світу виявилось винятково високоприбутковою справою. Розпорядникам інформаційних ресурсів сьогодні не заважають державні кордони, що дозволяє їм не тільки одержувати надприбутки, але й формувати загальносвітовий економічний простір. Водночас найбільшого успіху на шляху розгортання інформаційно-комунікаційного середовища досягають країни, в яких держава формує і активно реалізує цілеспрямовану політику розвитку інформаційно-комунікаційного простору. З огляду на це важливо з'ясувати основні етапи розвитку інформаційно-комунікаційного середовища в Україні й світі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційне середовище, інформаційно-телекомунікаційні технології, інформаційна діяльність.

Сучасні процеси управління облаштовані так, що зростання потреб країн світу в знаннях і змістовній інформації відбувається автоматично. Одночасно зростає потреба в новітніх засобах і технологіях продукування, обробки і зберігання інформації та розширення інформаційно-комунікаційного простору. Промисловість світу реагує на це адекватним чином: виробництво засобів і створення технологій для облаштування нового інформаційно-комунікаційного середовища людства дедалі домінує, і не тільки в традиційно розвинених країнах. Раціоналістична мотивація діяльності диктується інтересами насамперед транснаціональних фінансово-промислових угруповань і, безперечно, веде до абсолютизації техногенної культури, яка, зрозуміло, насаджує власні моральні та духовні цінності в процеси розвитку світу.

Як зазначає В. Б. Кашкін, людина й суспільство, виходячи часто за рамки соціальної доцільності, відкривають для себе перспективи поступової трансформації в цьому напрямі, бо цивілізаційна культура